

MARTIN MURÁNSKY et al.:**Náboženstvo a nihilizmus z pohľadu filozofie existencie a fenomenológie**

Príloha č. 1 časopisu Filozofia. Bratislava: Filozofický ústav SAV 2010, 229 s.

Monografiu *Náboženstvo a nihilizmus z pohľadu filozofie existencie a fenomenológie* spája spoločné presvedčenie o tom, že v dejinách filozofie nastáva po nihilizme nový začiatok alebo prelom až s Husserlom a s fenomenológiou. Predstavené texty sa tak na jednej strane vracajú k tematizácii nihilizmu u Nietzscheho, ale tiež nanovo otvárajú analýzy Husserla, Heideggera a napokon zásadne predstavujú novú radikalizovanú fenomenológiu, ktorá reviduje klasickú fenomenológiu a naplno sa otvára náboženstvu, predovšetkým v prácach Jeana-Luca Mariona. Editori sa rozhodli publikovať aj prednášku z rukopisu Jeana-Luca Mariona *Hranice fenomenality*. Precízna filozofická analýza Karla Novotného nazvaná *Co není dáno? Jean-Luc Marion a hranice fenomenologie* predstavuje základné témy Marionovej fenomenológie dávania, predovšetkým saturovaný fenomén. Otázku hranice, vzťahu medzi viditeľným a neviditeľným uchopuje Marion cez metaforu fenoménu ako záhybu, ktorá ukazuje fenomenológiu hĺbky, ale predstavuje predovšetkým otvorenosť.

Pokusom ukázať samotné limity a hranice fenomenológie je aj text Michaela Staudigla *Násilie ako udalosť zmyslu a postihnutosť. Prolegomena k fenomenológii násilia*, v ktorom sa autor pokúša tematizovať fenomén násilia, kritizujúc kauzálne či esencialistické analýzy. Treba podotknúť, že Jacques Derrida sa v 60-tych rokoch pokúsil dekonštruovať fenomenológiu práve cez kategóriu násilia. Autor však vychádza z prác Jeana-Luca Mariona, a predovšetkým z jeho konceptu saturovaného fenoménu. Násilie je tak limitným fenoménom, keďže spochybňuje zmysel a jazyk.

Poukázat' na jedinečnosť myslenia Jeana-Luca Mariona sa snaží aj menej akademická a možno viac apelatívna esej Antona Vydru *K Marionovmu prekonaniu nihilizmu vo filozofii*, zámerne využívajúca každodenný jazyk na opísanie situácie krízy (aj nihilizmu) samotnej filozofie ako disciplíny. Poukazuje pritom na jej elitárstvo, vyprázdnenosť, ale aj neschopnosť nájsť vhodný jazyk na tematizáciu náboženstva, keďže na jednej strane ustupuje modernizácii teologického jazyka a na strane druhej dekonštruktívnemu prístupu a negatívnej teológii. Marionova filozofia prekonáva túto krízu myslením „za“.

Diskusie okolo novej fenomenológie (Levinas, J.-L. Marion, M. Henry) prehľadne spracováva Jana Trajtelová v svojom príspevku *Vpád Boha do fenomenológie? O možnostiach a hraniciach v rámci diskusie tzv. „teologického obratu“*, vychádzajúc z kritiky nelegitímneho používania fenomenológie na skúmanie náboženstva. Naznačuje pritom problematickosť samotného ideálu fenomenologickej metódy a obhajuje používanie fenomenológie ako inšpirácie, nie ako doktríny. Jaroslava Vydrová v texte *Radikalizovaná*

fenomenológia a proti-metóda hneď na začiatku hovorí o jednoznačnom mieste náboženstva vo fenomenológii, upozorňujúc, že Husserl neodstránil tému Boha z filozofických skúmaní plošne. Vo svojom príspevku ukazuje, ako sú niektoré témy neskoršej (radikalizovanej) fenomenológie prítomné už u neskorého Husserla ovplyvneného Finkom; patria medzi ne aj témy transcencie, limitnosti skúsenosti či etiky.

Z pozície teológie premýšľa o Jeanovi-Lucovi Marionovi Thomas Alferi v stati *Dávať sa dávajúcemu sa. Úvahy k teologickej axiomatike fenomenológie Jeana-Luca Mariona*, keď Marionovu fenomenológiu dávania označuje za novú fundamentálnu ontológiu, ktorá nestráca kontakt so súčasnou racionalitou, ale súčasne je svedectvom o kresťanskej viere. Tá sa objavuje podľa autora nie v Marionových raných teologicky orientovaných prácach, nástojacich na chváloreči ako vedeckej forme teológie, ale až v tematizovaní fenomenológie zjavenia, ktorá prekračuje sekulárny rozum a je sprostredkujúcim bodom medzi kresťanským Zjavením a svetským myslením. Pre mňa osobne je táto práca najpresvedčivejšia, pretože hovorí o autentickom svedectve, a zdá sa mi, že v myslení je aj najslobodnejšia.

Texty sú výsostne aktuálne, fenomenologické premýšľanie Ronalda Bruzina *Prolegomena k otázke ničoty* o otázke časovosti a jej vzťahu k zmyslu vychádza z Husserlových rukopisov uverejnených len pred niekoľkými rokmi. Autorov záver týkajúci sa nevyhnutnosti zmyslu, ktorý sa dáva v samotnej časovosti, vytvárajúc tak vedomie, a nie naopak, je potvrdením fenomenológie ako nového začiatku.

Jeho úsvit vnímal už samotný Nietzsche, prorok nihilizmu, a to v buddhizme (alebo jeho európskej verzii), ktorý označil za striktný fenomenalizmus, ako na to poukazuje presvedčivá stať francúzskej filozofky Françoise Bonardel *Nič, ničota, prázdnota: spory okolo vzťahu buddhizmu a nihilizmu*. Zatiaľ čo Jean-François Lavigne sa v kritickom čítaní Nietzscheho pod názvom *Je kresťanstvo nihilistické? Skúmanie jedného Nietzscheho tvrdenia* pokúša analyzovať Nietzscheho chápanie nihilizmu na pozadí dobovej kritiky kresťanstva, odsúdiac ho na neúspech, Françoise Bonardel od začiatku upozorňuje na nástrahy vyplývajúce z pokušenia uvažovať o Nietzscheho dobovom vzťahu nihilizmu a náboženstva. Vyzdvihuje Nietzscheho vizionárske schopnosti, predovšetkým vnímanie buddhizmu ako nemetafyzického náboženstva, a ďalej skúma, ako sa v Nietzscheho diskurze stretáva buddhizmus s nihilizmom predovšetkým na základe používania negácie – nie ako jednoduchá substantivizovaná ničota, ale ako ničota v heideggerovskom zmysle, ako vyprázdnenie, po ktorom ostáva stopa.

Tento stav vyprázdnenosti Heidegger opisuje vo svojej neskoršej tvorbe ako opustenosť. Túto líniu sleduje Jana Tomašovičová v texte *Kritika metafyziky a otázka transcencie z pohľadu Heideggerovej a Marionovej filozofie*, poukazujúc na paralely medzi neskorým Heideggerom a Jeanom-Lucom Marionom nielen v kritike predmetného myslenia, ale aj na miestach, kde sa pokúšajú hovoriť o transcencii nepredmetne. V prípade Heideggera sa autorka prikláňa na stranu tých, ktorí nevnímajú jeho obrat ako radikálny, a v intenciách jeho ranej práce analyzuje vek techniky a nihilizmus ako totálne spredmetnený svet, v ktorom sa zo súcna stáva len predmet disponovateľnosti a manipulácie nevyžadujúci si žiadne otázky. Jediná možnosť hovoriť o Bohu je tak v horizonte pripravenosti

a otvorenosti, čo sa stáva predmetom kritiky J.-L. Mariona v jeho fenomenológii zjavenia.

Editor publikácie Martin Muránsky v úvode knihy naznačuje, prečo sa vo svojom príspevku rozhodol vrátiť ku Kantovi a jeho postulovaniu nového chápania slobody, ktoré je relevantné pre myslenie 20. storočia. Vychádza pritom z Kierkegaardovho hodnotenia nihilizmu, ako dôsledku oddelenia sféry reflexie od sféry konania. Môžeme pripomenúť, že takéto vnímanie krízy je v súlade s ranými Heideggerovými analýzami a je prítomné ešte v *Bytí a čase*. V príspevku *Praktická evidencia dobra verus morálny indiférentizmus. Ku Kantovej teórii* M. Muránsky ukazuje, ako je sloboda jednotlivca nielen pôvodom, ale aj dôvodom mravnosti, a ako je slobodný vzťah k sebe samému určený rozumom.

Kritiku radikálneho kresťanstva u S. Kierkegarda mapuje Peter Šajda v článku *Problém náboženského akozmizmu: Buberova filozoficko-politická kritika Kierkegarda* na pozadí sociálno-politickej krízy v Nemecku 30-tych rokov a obnovenia záujmu o Kierkegaardovo dielo v niektorých teologických a filozofických kruhoch vrátane filozofie existencie. Autor prehľadne zhŕňa a mapuje dobový kontext prijímania tohto mysliteľa v Nemecku a predstavuje najzávažnejšiu Buberovu výhradu v podobe argumentu náboženského akozmizmu. Ten hovorí o vylúčení vzťahu k svetu u Kierkegarda, ktorý paradoxne prispieva ku kríze doby, keďže vylučuje politickú angažovanosť. V závere textu Peter Šajda otvára zaujímavú aktuálnu diskusiu na túto tému u židovských a izraelských mysliteľov.

Ako som už spomenula, texty majú spoločné pozadie v premýšľaní o nihilizme a fenomenologickom kroku vpred. Dôkladnejšia analýza však ukazuje, že tu navyše prebehla veľmi dôležitá a aktuálna diskusia.

Ivana Komanická

Ivana Komanická
Katedra teórie a dejín umenia
Fakulta umení TU v Košiciach
Watsonova 4
042 00 Košice
SR
e-mail: ivakomanicka@hotmail.com